

Dorota Krystyna REMBISZEWSKA

Instytut Sławytyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
dorota.rembiszewska@wp.pl

Janusz SIATKOWSKI

Uniwersytet Warszawski
janusz.siatkowski@wp.pl

JAK SZCZEKAJĄ NASZE PSY NA WSCHODNIEJ GRANICY POLSKI: PO RUSKU CZY PO POLSKU?

Kolejne studium leksykalne poświęcamy czasownikowi *brechać*, *brzechać* ‘szczekać’, stanowiącemu jeden z wielu przykładów nakładania się cech systemowych polskich i wschodniosłowiańskich, a tym samym trudno o jednoznaczne rozstrzygnięcie, co jest rodzime, a co obce.

W kilku opracowaniach spotykamy się z twierdzeniem, że traktowane łącznie *brechać*, 3 sg *brecha* i *breszyć*, *breszy* oraz *brzechać*, *brzecha* i *brzeszyć*, *brzeszy*/*brzesze* ‘szczekać’ (o psie) i wtórnie ‘łgać, kłamać’ (o człowieku) oraz liczne pochodne są ukrainizmami.

Dziwne sformułowanie znajdujemy u Horodyskiej-Gadkowskiej 1967: 73, która występujące w pasie gwar wschodniopolskich formy *bresze*, *brecha* oraz *brzesze*, *brzecha* ‘szczeka’ (o psie) zalicza do grupy pożyczek wschodniosłowiańskich „zachowujących rodzimą postać fonetyczną”. Również Kurzowa w pracy o polszczyźnie Lwowa (1985) mówiąc o wpływie ukraińskim obok *brechać*, *breszyć* ‘szczekać’, ‘kłamać’ i pochodnych *brechnia* ‘kłamstwo, brednia’, *brechun* ‘kłamca’ (np. s. 118, 143, 297, 317, 337) wymienia też *brzechać* ‘szczekać’ występujące u Jabłonowskiego i Minasiewicza (s. 309). W późniejszym opracowaniu Kurzowa 1993: 338 za pożyczki z białoruskiego i ukraińskiego uważa polskie *brechać* ‘szczekać’, ‘kłamać’ i pochodne, uznając je za wyrazy wschodniosłowiańskie o podstawie prasłowiańskiej, natomiast taką formę, jak np. *brzechacz*

u Mickiewicza, uważa za spolszczoną. Pelcowa pierwotnie (2001: 54, 67, 76, 148 mapa) mówiąc o pożyczkach z ukraińskiego na Lubelszczyźnie wymienia tylko formy *brzecha*, *brzesze* ‘szczeka’ (o psie). Później (Pelcowa SGL III, 2015, 62–63, 451 – mapa) podaje wprawdzie oddzielnie formy *brzesze*, *brzecha* oraz *bresze*, *brecha*, ale nie wypowiada się, jak należy je traktować pod względem rodzimości/obcości. Wyrażenie rozróżnienia tych form przy przyjmowaniu zapożyczenia właściwie nie ma (obie podawane są łącznie) też u Riegera, Masojć, Rutkowskiej 2006: 150.

Przy tym tłumaczeniu należałoby przyjąć, że nasze psy na wschodniej granicy szczekają tylko po rusku. Można tu jednak mieć wątpliwości, czy to szczekanie w wypadku *brechać* i *brzechać* jest zupełnie jednokowe.

W słownikach etymologicznych omawiany wyraz uznawano od dawna za dźwiękonaśladowczy, prasłowiański i ogólnosłowiański, a wśród innych odpowiedników słowiańskich wymieniane są również polskie formy *brzechać*, *brzeszyć* oraz pochodne *brzechotać*, *brzechtać*. Już Brückner SE 39 uważał polskie *brzechać* za pierwotne prasłowo, a za pożyczki ruskie uznał tylko formy z *bre-*, *bry-*, por. też Vasmer ESRJ I 213, Machek ES-2, 66, ESBM I 379, ESUM I 253–254, BER I 78, Bańkowski SE I 84 oraz Rembiszewska 2007: 29 uważająca sam wyraz za ogólnosłowiański, a za pożyczki wschodniosłowiańskie tylko formy z *r* zamiast polskiego *rz*.

Do zestawień podawanych w słownikach etymologicznych należy dodać powszechną znajomość tej rodziny wyrazowej również w języku słowackim, por. już od XVIII wieku *brechat'* 1. ‘szczekać’ (o psie), 2. ‘wymyślać komu’ (HSSJ I 155), z języka współczesnego *brechat'* 1. ‘szczekać’ (o psie), 2. ‘wymyślać komu, gadać’, *brechnút'* ‘szczeknąć’, *brechat'* ‘szczekanie’ (SSJ I 129) i szczególnie rozpowszechnione w gwarach *brech*, *brechat'* ‘szczekanie’, *brechat'* 1. ‘szczekać’ (o psie), wymyślać komu, gadać, paplać’, *brecháć* 1. ‘pies, który często szczeka’, 2. ‘człowiek, który się do wszystkiego miesza’, *brechún* ‘pies, który często szczeka’, *brechnút'* ‘odwarknąć, odszczeknąć’ (SSN I 160). Natomiast w języku czeskim *břechati* ‘szczekać’ i pochodne stanowią pożyczki ze słowackiego lub polskiego (Jg I 179, Kott I 95, V 1063). Późniejsze słowniki (PS, SSJČ) zupełnie ich nie notują.

Problemem zatem jest, jak należy traktować występujące w języku polskim formy *brzechać*, *brzeszyć* i pochodne: uznać je za pierwotne i ro-

dzime czy za polonizację ruskich pożyczek *brechać*, *breszyć*. Zebrany materiał jest dosyć bogaty i – jak się nam zdaje – daje możliwość odpowiedzi na to pytanie.

W polskim języku pisanym formy z *brze-* poświadczone są rzadko i raczej dosyć późno. Wymienione u Lindego III 204 *brzechać* z nieobjaśnionym skrótem Papr. Kl. można byłoby przypisać Bartoszowi Paprockiemu, ale w SPXVI wyrazu tego nie ma, choć pisma Paprockiego do tego słownika zostały wyekscerpowane. Możemy więc w tym przypadku mówić niewątpliwie o pomyłce.

U Lindego I 167, III 204 mamy przykłady użycia *brzechać* ‘szczekać’ dopiero z XVIII wieku z utworów pisarzy w jakiś sposób związanych z Kresami: u Jana Stanisława Jabłonowskiego (1669–1731) też *nabrzechać* ‘naszczekać’, u Józefa Epifaniego Minasowicza (1718–1796), Franciszka Zabłockiego (1754–1821), poza tym poświadczenia wyrazów pochodnych *brzechajło* ‘szczekacz, obmawiacz’ u Jabłonowskiego, *brzesznik* ‘pies gończy, ogar’ w Statucie Litewskim z XVIII wieku oraz *brzechun* ‘szczekacz, kundel’ w Statucie Litewskim również w rękopisie Adama Kazimierza Czartoryskiego (1822), a ponadto *brzechotać* ‘o głosie wydawanym przez srokę’ i *brzechtać* ‘naprzykrzać się’ w piśmie „Teatr Polski”. W kartotece SXVII–XVIII też trafiamy na późne poświadczenia: *brzechanie* ze Słownika Trotza (1764) oraz *brzechun* z XVIII wieku ze wspomnianego już Statutu Litewskiego.

SWil I 117 ma *brzechać* ‘szczekać’, *brzechajło* ‘szczekacz, obmawiacz’, *brzechun* ‘szczekacz, kundel’ z kilkoma cytatami powtórzonymi z Lindego, SW I 203–204, 217 wymienia *brechać* i *brzechać* w całej gamie znaczeń: 1. ‘szczekać’ (o psach), 2. ‘kłamać’, 3. ‘wymyślać, złorzeczyć’, 4. ‘paplać, gadać’ i liczne pochodne uznając je za gwarowe, a jako ogólne tylko *brzechun* ‘kundel, szczekacz’, przen. ‘plotkarz, oszczerca’.

Jeszcze w SJPD I 689 znajdujemy kilka poświadczeń wyrazów z nagłosowym *brze-*: *brzechacz* ‘pyskacz, kłamca’ jako dawne z Mickiewicza: „*Brzechaczu!* wrzasnął Klucznicz, ja cię wnet nauczę”, *brzechać* ‘szczekać, gadać bez celu’ jako przestarzałe z utworu „*Dusze w niewoli*” (1948) Bolesława Prusa, *brzechun* ‘szczekacz, kundel’ jako dawne z „*Powieści wielkopolskich*” (1840) R.W. Berwińskiego, wreszcie *brzechotać* 1. (o psie) ‘szczekać’ także z Berwińskiego (1840), 2. (o sroce) – bez cytatu z odesłaniem do Lindego.

Już to zestawienie dawnych poświadczeń wyrazu *brzechać*, *brzeszyć* ‘szczekać’, ‘kłamać’ wydaje się przemawiać za jego pierwotnością i rodzi-

mością w języku polskim. Decydujących argumentów dostarczają dopiero jednak materiały gwarowe i z polszczyzny kresowej.

SGPK I 126 podawał *brzechać* 'szczekać' zapewne spod Drohiczyzna (z informacji L.M. Czarkowskiego) i spod Tykocina (Gloger PF IV 802) oraz *brzechtun* obok *brechun* 'krzykacz, plotkarz, gębacz, szczekacz' (Gloger), a ponadto *brzechtąć* 'mieszać' spod Dobrzyńia i jako powszechne (H. Łopaciński PF IV 184).

SGPA II 599–600 ma formy *brzechać*, *brzesze* spod Biłgoraja, Chełma, Radzyńia Podlaskiego, Łukowa i Siemiatycz oraz w dialektach wyspowych na Orawie i pod Lwowem, a *brzechać*, *brzecha* zaś spod Biłgoraja, Hrubieszowa i Siemiatycz, ponadto obie z pracy Horodyskiej-Gadkowskiej 1967 z ogólną lokalizacją „w pasie wschodnim”, *brzechnąć* 'skłamać' pod Biłgorajem. Poza tym pojawiają się jeszcze *brzechun* 'plotkarz, kłamca, krzykacz' spod Jeżewa koło Wysokiego Mazowieckiego i z Dorohuska pod Chełmem oraz *brzechtun* 'o człowieku, który ciągle je' pod Dobrzyńiem.

Ścisłej granicę zasięgu form *brzesze* i *brzecha* wyznacza Pelcowa SGL III, 2015, 62–63, 451 (mapa nr 24). Jej zdaniem wskazane postaci obejmują całą wschodnią Lubelszczyznę aż niemal po Radzyń Podlaski, Lubartów, Krasnystaw (częściowo przekraczają nawet rzekę Wieprz), a na południu nawet aż na zachód od Biłgoraja (*brzecha* w okolicy Biłgoraja, Tomaszowa Lubelskiego, Zamościa, Lublina i Parczewa). Występujące tu wyspowo formy ruskie *bresze* i *brecha* są zdecydowanie rzadsze.

W Słowniku podlaskim (RóżnSłow 235) na *brzechać* 'szczekać' (o psie) podano dużo poświadczeń, a mianowicie pod Tykocinem (Gloger), Bielskiem Podlaskim (Bańkowski), Brańskiem (Rembiszewska), Ciechanowcem (Maryniakowa), Drohiczyńem (Czarkowski) i w Niemirowie na Bugiem (B. Janiak).

Znane jest nam również *brzochać* 'odpowiadać arogancko, zuchwale' z Wysokiego Mazowieckiego (DR).

Warto zwrócić uwagę, że z rzadka również w polskich gwarach kresowych pojawiają się archaiczne formy z nagłosowym *brze-*, por. pod Lwowem *bżeżyć*, *bżeży* 'szczekać (o psie) w Wołostkowie i *bżeżać*, *bżeżam* 'kłamać' w Tuligłowach (Lwów 2015: 126, nr 934 i 228, nr 1930).

Na szczególne podkreślenie zasługują, zupełnie pomijane w dotychczasowych opracowaniach tego wyrazu, nawiązania z kaszubszczyzny. SGPA II 599–600 przytacza z PW Lorentza I 56: w ogóle z Kaszub *brzechac*

'szczekać (o psie), 'kłamać, plotkować', *brzechnǫc* 'szczeknąć' oraz z Goręczyna pod Kartuzami *brzechot* 'szczekanie' i *brzechotac* 'szczekać'. Dalsze potwierdzenie znajomości tego wyrazu znajdujemy w „Gramatyce pomorskiej” F. Lorentza: *bręχнѡc* 'wybuchnąć śmiechem', *bręχac* 'śmiać się' (Lorentz GPom 844).

Zasięg form związanych z *brzechać* 'szczekać' na terenie Polski wyraźnie przemawia za przyjęciem tu wyrazu rodzimego, mającego nawiązania niemal w całej słowiańszczyźnie. Pojawiające w polskim języku pisanym w XVIII wieku, a później sporadycznie u Mickiewicza, Prusa i Berwińskiego formy z *brze-*, należy zatem uznać za zachowane rodzime archaizmy, a nie przejawy fonetycznej polonizacji pożyczek wschodniosłowiańskich z *bre-*.

Mamy zatem odpowiedź na postawione w tytule pytanie: nasze psy na wschodniej granicy Polski pierwotnie szczekały po polsku, a miejscami słychać było szczekanie ruskie. To drugie znaczenie się rozpowszechniło w polszczyźnie, jednakże odbywało się to stopniowo.

Jedynie polskie formy ze spółgłoską *r* w *brechać*, *brecha* oraz *breszyć*, *breszy* 'szczekać', przen. 'kłamać' i w licznych wyrazach pochodnych pojawiły się pod wpływem wschodniosłowiańskim. Ich źródłem jest przede wszystkim język ukraiński i białoruski. Postaci z *r* w tych językach są bogato reprezentowane.

W języku ukraińskim od tego rdzenia zapewne pochodzi zanotowana w 1349 roku nazwa osobowa *Бреховичъ* (SSUM I 124), a już w XVI wieku pojawiają się takie formy, jak *брехане*, *бреханье* 'szczekanie', *брехати* 'szczekać', 'kłamać', *брехачь* 'oszczerca', *брехунець* 'kłamca', *брехунъ* 'szczekacz, pies' (SUM XVI–XVII, t. III 70–71). Tymčenko I 68 ma głównie z XVII wieku: *бреханье* 'kłamstwo', 'szczekanie', *брехати* 'łgać, kłamać', 'szczekać', *брехачь* 'pies szczekający' ze słownika Beryndy, *брехня* 'kłamstwo' i *брехун* 'kłamca, łgarz' i z XVI wieku 'pies szczekający'. Hrinč I 96–97 zaś podaje *брехати* 'łgać, kłamać', 'szczekać' i ponad 20 derywatów, m.in. z mogących być źródłem zapożyczeń polskich *брехало*, *брехач* 'łgarz, kłamca', *брехливий* 'kłamliwy', *брехня* 'kłamstwo', *брехунка* 'kłamczucha'.

W języku białoruskim (TSBM I 402) i gwarach powszechne są *брахаць* 'szczekać', 'kłamać', 'gadać, paplać' (i LAB III, s. 33, m. 29), *брахня* 'kłamstwo' (i LAB III, s. 33, m. 30), *брахун*, *брахло* 'łgarz, kłamca' (i LAB III, s. 32–33, m. 28), *брахлівы* 'kłamliwy'.

Sobaka br'eša, *br'eše* i *br'ese* 'pies szczeka' występuje powszechnie też

w gwarach wschodniosłowiańskich na Białostocczyźnie (AGWB I 69 – pytanie III 108).

W polskim języku pisanym formy z *bre-* wchodzą do obiegu jeszcze później niż formy z *brze-*.

Form z *-r-* Linde w ogóle nie przytacza, ma jedynie odsyłacze od *brechajło* do *brzechajło* i od *brechtać* do *brzechtać* (Linde I 167). SWil I 117 podaje *brechać* 1. prow. ‘szczekać’ (o psach), 2. ‘łajać, złorzeczyć’, *brechanie*, *brechtanie* ‘złorzeczenie, łganie’, *brechliwy* 1. (o psach) ‘szczekający, zły’, 2. ‘lubiący łajać, gderliwy’. SW I 203–204, 217 wymienia łącznie *brechać* i *brzechać* 1. ‘szczekać’ (o psach). 2. ‘kłamać’, 3. ‘wymyślać, złorzeczyć’, 4. ‘paplać, gadać’ i liczne pochodne uznając je za gwarowe, poza tym przytacza *brechnia* ‘kłamstwo, brednia’ z Jeża. Również w SJPD I 655 formy z *bre-* są rzadkie. Podać tu można jedynie: pot. *brechać*, *bresze* ‘pleść, łgać’ u Orzeszkowej (z cytatem powtórzonym za SW), *brechacz* pot. ‘kłamca, oszczerca’ z powołaniem się na SW, *brechnie* przest. ‘gadanie byle czego, kłamstwo, brednia’ z cytatami z Zygmunta Kaczkowskiego (1889) i z „Tygodnika Ilustrowanego” (1900) i *brechta* pot. ‘głupstwo, brednia’ z „Nowej Kultury” (1954).

Dubisz USJP I 320 daje tylko pot. *brechać* ‘mówić dużo, bez sensu, pleść’: *brechać coś na kogoś*.

O szerszej znajomości *brechać* w polszczyźnie potocznej świadczy fakt, że pojawia się on jako wyróżnik gwary warszawskiej w piosence Jacka Kaczmarskiego *Lećmy Grzesiukiem*:

Ten tego opuszcza.
Ów **breszy** trzy po trzy,
Szczuje i poduszcza
Na łotrzyka łotrzyk.

Formy z *bre-* mają szeroki zasięg w gwarach polskich. Liczne przykłady podał SGPK I 117. Ich zestawienie przedstawiła Kurzowa 1985: 143, 1993: 338 (*brechać*, *breszyć* ‘kłamać’, *brechnia* ‘kłamstwo, brednia’, *brechun* ‘kłamca’).

Bogate ich zestawienie daje SGPA II 482–484.

Czasownik *brechać*, 3 os. sg. *brecha*, *bresze*, *breszy* 1. ‘szczekać’, 2. o sroce: ‘skrzeczeć’, 3. ‘kłamać, pleść, plotkować’ poświadczony tu jest licznymi przykładami z Małopolski południowo-wschodniej i wschodniej (okolice Nowego Targu, Nowego Sącza, Gorlic, Krosna, Lubelszczyzna), ze wschodniego Mazowsza i z Polski północno-wschodniej (Siedlce, Sie-

miatyczne, Białostoczczyzna, Grajewo, Suwałki) oraz z polskich gwar kresowych w Rumunii (też derywaty *brechacz* ‘kłamca’ i *brechnia* ‘kłamstwo’), na Białorusi, na Wileńszczyźnie i na Ukrainie (na Litwie i na Ukrainie też *brechacz* ‘kłamca’).

Odnotowano tu też kilka derywatów: *brechacz* ‘kłamca’ na Warmii w Bredynkach koło Reszla oraz z dialektów kresowych na Ukrainie koło Tarnopola, na Litwie oraz na Bukowinie w Rumuni, *brechnia* ‘kłamstwo’ pod Krakowem oraz na Bukowinie, *brechun* ‘plotkarz, kłamca, krzykacz’ w Dobrzyniewie koło Białegostoku i spod Jeżewa koło Wysokiego Mazowieckiego oraz z dialektów kresowych na Bukowinie rumuńskiej i na Ukrainie, *brechtun* ‘kłamca’ koło Brześcia.

Na Lubelszczyźnie ściślej zasięgi form od przejętego *brechać* wyznacza Pelcowa SGL III, 2015, s. 62–63, 451 (m. 24): *brechać*, 3 os. sg. *brezcze* na północ od Parczewa, koło Włodawy, Chełma i Tomaszowa Lubelskiego oraz *brechać*, 3 os. sg. *brecha* koło Hrubieszowa i Tomaszowa Lubelskiego.

Forma *brechać* ‘szczekać’ ma potwierdzenie z Sokółki (B. Nowowiejski – RóżnSłow 235), *brechać* ‘szczekać’, ‘kłamać’, *nabrechać* ‘nakłamać’ i *brechun* ‘kłamca’ z Knyszyna (Rembiszewska 2007: 23, 29, 135, 167).

Mamy też dalsze potwierdzenia z polszczyzny kresowej na Ukrainie: z Podola z Oleszkowiec *brechać* ‘kłamać’, *zbrechać* ‘skłamać’, *brechliwy* ‘kłamliwy’ i z Hreczan *brechać*, *zbrechać* (Cechosz-Felczyk 2004: 35, 279), spod Tarnopola *breścić*, *breście* ‘szczekać’ z Borek Wielkich i *breżać* ‘kłamać’ z Sorocka (Tarnopol 2007: 148, 255 – nr 934 i 1930) oraz spod Lwowa z Wołostkowa *breszyć*, *breszy* obok *bżeżyć*, *bżeżyć* ‘szczekać’ i *breżyć*, *breże* ‘kłamać’ z Ilniku (Lwów 2015: 126, 228 (nr 934 i 1930)).

Omawiane wyrazy były znane od dawna na Wileńszczyźnie: w dawnej rodzimej postaci pojawił się w Statucie Litewskim *brzechun*, później u Konwického występuje *brechać* ‘łgać, kłamać’ („Oj nie *bresz*, pan nie *bresz* – rzekł surowo Korsak” – Kurzowa 1993: 338), powszechne jest tu w potocznej polszczyźnie wileńskiej *brechać*, 3 osoba sg. *breszy*, 1. ‘szczekać’, 2. ‘obmawiać, kłamać’, *brechun* ‘gadula, łgarz’, *brechliwy* ‘gadatliwy’ (Kurzowa l.c., Rieger, Masojć, Rutkowska 2006: 150). Smułkowa 2009: 640 z Braślawszczyzny podaje jako hasło *brachać*, ale w cytacie przytoczona jest forma *breżyć*.

Jak widać, obce formy z *bre-* mają dosyć bogate poświadczenie zarówno w polskim języku pisanim, jak i w gwarach, w polszczyźnie kresowej i polskich gwarach kresowych.

Najbardziej na zachód zanotowano *brechać* 'kłamać' we wsi Jastrzębia koło Radomia (Dejna RLTN XX 253) oraz *brechnąć* 'kichnąć' na przeciwnym krańcu Polski – koło Grajewa.

Wątpliwości budzą zapisy *brychać* 'kichać' z Rynu pod Giżyckiem oraz *brechacz* 'kłamca' z Bredynków koło Reszla. Wydaje się, że zostały one przejęte po wojnie od przesiedleńców ze wschodu. Notuje je wprawdzie też SOWM I 221 *brechacz* (bez określenia znaczenia) i I 231 *brychać* 'kichać', ale bez dokumentacji terenowej.

Na postawione w tytule pytanie należy więc odpowiedzieć tak: jedynie nad samą granicą psy *brechały* 'szczeakały' po rusku, ale już trochę dalej *brzechaały* nieco odmiennie po polsku. W dotychczasowych badaniach na tę drobną różnicę albo w ogóle nie zwracano uwagi, albo zinterpretowano ją błędnie. Później ruski sposób szczekania nieco się rozszerzył, zwłaszcza odbił się na formach pochodnych.

LITERATURA

- AGWB – *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1980–2009, t. I, pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej, J. Siatkowskiego, Wrocław 1980, t. II–III, pod red. S. Glinki, Wrocław 1989–1993, t. V–X pod red. I. Maryniakowej, Warszawa 1995–2009.
- Bańkowski SE – A. Bańkowski, 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, I–II, Warszawa.
- BER – *Български етимологичен речник*, 1971–, ред. Вл. Георгиев (И. Дуриданов, М. Рачева, Т. А. Тодоров), София.
- Brückner SE – A. Brückner, 1957, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Dubisz USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, 2003, pod red. S. Dubisza, I–IV, Warszawa.
- ESBM – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, 1978–, ред. В.У. Мартынаў, Мінск.
- ESUM – *Етимологічний словник української мови*, 1982–2012, ред. О.С. Мельничук, I–VI, Київ.
- Horodyska-Gadkowska H., 1967, *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*, Wrocław.
- Hrinč – Б. Грінченко, 1907–1909, *Словарь української мови*, I–IV, Київ.
- HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka*, 1991–2008, red. M. Majtán, I–VII, Bratislava.
- Jg – J. Jungmann, 1835–1839, *Slovník česko-německý*, I–V, Praha.
- Kott – F. Š. Kott, 1878–1893, *Česko-německý slovník, zvláště gramaticko-frazeologický*, I–VII, Praha.

- Kurzowa Z., 1985, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*. Wydanie II rozszerzone. Warszawa–Kraków 1985.
- Kurzowa Z., 1993, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa–Kraków.
- L – Linde M. S. B., 1854–1860, *Słownik języka polskiego*, I–VI, Lwów wyd. 3. foto-ofsetowe, Warszawa 1951.
- LAB – *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак у пяці тамах*, 1993–1998, рэд. М. В. Бірыла, Ю. Ф. Мацкевіч, Мінск.
- Lorentz GPom – F. Lorentz, 1958–1962, *Gramatyka pomorska*, I–III, Wrocław.
- Lorentz PW – F. Lorentz, 1958–1983, *Pomoranisches Wörterbuch*, fortgeführt von F. Hinze, I–V, Berlin.
- Lwów 2015 – *Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem*, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryła, oprac. przez K. Czarnecką, D.A. Kowalską, E. Rudolf-Ziółkowską, pod red. K. Czarneckiej, D.A. Kowalskiej, Kraków.
- Machek ES-2 – V. Machek, 1968, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha.
- Pelcowa SGL – Pelcowa H., *Słownik gwar Lubelszczyzny*, Lublin 2012 i n.
- PF – *Prace Filologiczne*, Warszawa 1884 i n.
- PS – *Příruční slovník jazyka českého*, 1933–1957, I–VIII, Praha.
- Rembiszewska D.K., 2007, *Słownik dialektu knyszyńskiego Czesława Kudzinowskiego*, Łomża.
- Rieger J. Masojć I., Rutkowska K., 2006, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*, Warszawa.
- RLTN – *Rozprawy Komisji Językowej*. Wydawnictwo Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Łódź 1954 i n.
- RóżnSłow 2015 – Maryniakowa I., Rembiszewska D.K., Siatkowski J., *Różnójzyczne słownictwo gwarowe Podlasia, Suwalszczyzny i północno-wschodniego Mazowsza*, Warszawa.
- S XVII–XVIII – *Słownik języka polskiego XVII w. i 1. połowy XVIII wieku*, 1999–, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- SGPA – *Słownik gwar polskich*, 1977–, opr. przez Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kier. M. Karasia, od t. II pod kier. J. Reichana, od t. VI pod kier. J. Okoniowej, od t. IX pod kier. R. Kucharzyk, Wrocław.
- SGPK – J. Karłowicz, 1900–1911, *Słownik gwar polskich*, I–VI, Kraków.
- SJPD – *Słownik języka polskiego*, 1958–1969, pod red. W. Doroszewskiego, I–XI, Warszawa.
- Smułkowa 2009 – *Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność*, t. 2: *Słownictwo dwujęzycznych mieszkańców rejonu (Słownik brasławski)*, red. nauk. E. Smułkowa, Warszawa.

- SOWM – *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, 1987–, opr. przez Pracownię SGOWM Zakładu Językoznawstwa PAN w Warszawie, pod red. Z. Stamirowskiej i H. Perzowej, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- SPXVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, 1966–, red. M.R. Mayenowa, (F. Peplowski, K. Mrowcewicz), Wrocław.
- SSJ – *Slovník slovenského jazyka*, 1959–1968, red. Š. Peciar, I–VI, Bratislava.
- SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého*, 1960–1971, red. B. Havránek, I–IV, Praha.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, 1994–, red. I. Ripka, Bratislava.
- SSUM – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, 1977–1978, ред. А. А. Гумецька, I–II, Київ.
- SUM XVI–XVII – *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.*, 1994–, ред. Д. Гринчишин, Львів.
- SW – *Słownik języka polskiego*, 1908–1927, ułożony pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, I–VIII, Warszawa (tzw. *Słownik warszawski*).
- SWil – *Słownik języka polskiego*, 1861, wypracowany przez A. Zdanowicza, M. Bohusza Szyszkę i innych, I–II, Wilno.
- Tarnopol 2007 – *Słownictwo gwarowe przysiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem*, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryła, oprac. przez K. Czarnecką, D. Kowalską, E. Rudolf-Ziółkowską, pod red. J. Riegera, Kraków.
- TSBM – *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, 1977–1984, пад рэд. К. К. Атраховіча (Кандрата Крапівы), I–V, Мінск.
- Тумченко – Є. Тимченко, 2002–2003, *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.*, I–II, підготували до видання В.В. Німчук та Г.І. Лиса, Київ–Нью-Йорк.
- Vasmer ESRJ – М. Фасмер, 1964–1973, *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с нем. и дополнения О.Н. Трубачева, I–IV, Москва.

WHAT “LANGUAGE” DO OUR DOGS “BARK IN” ON THE EASTERN BORDER OF POLAND: IN RUTHENIAN OR IN POLISH?

Summary

The text is devoted to the verb *brechać*, *brzechać* “bark” which is one of many examples of an overlap between Polish and East Slavonic systemic features, difficult to classify as native or foreign. The analysis of numerous sources and research papers enables to conclude that both Ruthenian *brechać* (expansive form that influenced derivatives) and Polish *brzechać* occurred on Polish-East Slavonic borderland. This small difference has been either ignored or interpreted incorrectly in previous research.

Key words: Slavonic dialectology, regional vocabulary, language contacts, Polish-East Slavonic borderland